

práva a byl-li by tak zkrácen více než o 1 ha. Přiděl pozemku musí být však proveden vždy takovým způsobem, aby vlastníku nebylo užívání jeho ostatních pozemků znemožněno nebo stíženo (§ 4.) a nebylo-li by to možno jinak, je pachtýř povinen přijati na místě požadovaného pozemku jiný ve stejné výměře nebo stejné hodnotě. Na takovouto směnu musí pachtýř přistoupiti i tehdy, chce-li tím vlastník zameziti utvoření enklav nebo potřebuje-li požadovaných pozemku k založení rybníku nebo k provozování hor, lomů, cihelen a pod. Posléze dává zákon účastníkům na vůli, aby se dohodli na směně pozemků i za jiným účelem, na př. snazšího hospodaření, zcelení pozemků a pod. (§ 5.).

Podle § 1. a 29. má pachtýř také právo žádati, aby mu vlastník na místě postupu vlastnictví přenechal pozemek dále v pachtu za stejných podmínek jako dosud a to na dobu nejméně 6 let a stejné právo má i pachtýř, který své požadovací právo uplatnil jen částečně nebo jen na část propachtovaného pozemku. Uplatňování tohoto práva není vázáno lhůtou, ale při povrchní stylisaci § 29. nemá toto právo pachtýřovo proň valného významu, poněvadž bude záležeti na vůli vlastníkově, zda-li žádosti jeho vyhoví čili nie. Bylo by snad bývalo účelnějším, aby zákon byl udělil pachtýři za daných podmínek přímo právo na pacht po jistou dobu (nikoli jen právo žádati, aby mu byl pacht ponechán), — a omezil potud disposiční právo vlastníkovo — a pachtýřům, aby bylo dáno na vůli, chtějí-li toto své právo uplatniti. Ostatně nemá pachtýř jistoty, že nebude pacht zrušen, nemá-li právo jeho povahu věcnou, není-li knihovně pojištěno.

(Dokončení.)

Emil Svoboda:

Přeměna rozvodu v rozloučení manželství.

I.

Vyskytl se názor — a ku podivu právě v ženských kruzích dosud se udržuje — že při reformě ustanovení o rozluce měl být zrušen rozvod, nebo alespoň rozvod dobrovolný. Všimněme si, co by to znamenalo: manželství buď potrvá jako svazek právní i skutkový — anebo bude úplně zrušeno; a v každém případě rozchodu manželů (nehledě k manželstvím již rozvedeným v době, kdy zákon začal působiti), bude nutno vytrpěti martyrium procesu o rozloučení svazku manželského. Ale snad je dobře připomenouti, že jsou na světě, zejména mezi ženami jemné duše, které těžce trpí, ale raději přijmou osud zoufalství, než aby před cizími lidmi, chladně uvažujícími o věcech, rozložily celou bídu svého manželství, uzavřeného v zářivých mlhách optimismu mládí. Těmto jemným bytostem zbývá dle zákona jedině útočiště — rozvod dobrovolný. A snad posledním darem od druhého člena manželství bývá svolení k tomuto tichému, diskrétnímu rozchodu. Nevím, proč by se měl rušiti rozvod dobrovolný. Snad, že jest lehkomyšlně využíváno této možnosti. Ale nemá druhý manžel vždycky možnost, odepřiti svolení? A chtějí-li oba rozchodu, má zákon nahrazovati jejich rozvalu? Je-li příčina nicotná, způsobí právě dočasný rozhod jejich opětné sblížení a spojení. Nevrátili-li se k sobě, jest příčina závažnější, než se zdá.

Ovšem jest tu námitka: děti. Nedovedou-li však ani děti překlenouti spor mezi manžely, odhodlají-li se k dobrovolnému rozvodu, ať tu jsou děti — pak nevěřím, že příčina jest malicherná. Domněnka »lehkomyslnosti« jest

asi založena na jednostranném výkladu toho z manželů, který nerad dal svolení k rozvodu, nebo rád by se vrátil, ač druhý odmítá. Velký vliv by zde mohl míti soudce, kdyby pokusů o smír nechápal jako formálního představení, které nutno odehrát, ale které nemá rozumného smyslu — kdyby se naopak vynasnažil, odvrátiti rozvrat. Ale zákon může určité vlastnosti soudních úkonů předpokládati — nemůže jich však udělat. Na soudci záleží (záleželo a povždy bude záležet) zda praxi špatný zákon povznese, nebo dobrý sniží.

Jiná je otázka rozvodu nedobrovolného. Zde by se snad dalo hájiti stanovisko, že stačí rozluka, nebo alespoň že z důvodů, dostatečných pro rozluku, může být povoleno pouhý rozvod, spokojí-li se tím žalující manžel. Tím by se ovšem § 109. obč. zák. velmi zkrátil a zjednodušil. Jen jest otázka, je-li to pro život účelné. Všimněme si důvodů rozvodu: 1. Cizoložství — totožno s §em 13a; 2. odsouzení pro zločin — podobno §u 13b; 3. zlomyslné opuštění — podobno §u 13c; 4. nezřízený život — podobno §u 13f; 5. úklady o život nebo zdraví — totožno s § 13d; 6. trvalé ubližování — téměř totožno s § 13e; 7. trvalá nakažlivá nemoc — v §u 13 se nevyskytuje. Konečně mám za to, že je nemožna pochybnost o přípustnosti pouhého rozvodu v případech §u 13g (duševní choroba), h (rozvrat), i (nepřekonatelný odpor, kdež se přechodný rozvod přímo zákonem připouští). Toto srovnání §u 109. obč. zák. s §em 13. zák. rozlukového, je velmi zajímavé. Při cizoložství má uražený manžel volbu, chce-li žádati přímo rozvod nebo rozluku. Na rozluku mohl by žalovati, zejména kdyby druhý manžel po rozvodě pokračoval v nevěře manželské, nebo se jí dopustil. Rovněž takovou volbu má manžel, proti němuž druhý provedl úklady o život nebo zdraví a téměř tak tomu jest při »těžkých ubližováních nebo dle osobních poměrů velmi citelných, opěťovaných urážkách.« Zde je dokonce přesněji formulován důvod rozvodový než rozlukový (»nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce neb opětovně ho na cti urážel), ač na věci mnoho nezáleží, protože to jsou vesměs pojmy pružné a otázka, je-li důvod pro rozvod nebo rozluku dostatečný, spočívá v rukou soudcových. Ani nejzlomyslnější vykladač zákona nepřijde na nesmyslný nápad, že by měl soud méně žádati při žalobě o rozluku než při žalobě o rozvod. Poněkud jinak tomu jest v případě života nezřízeného. Rozvodový důvod zní: »vedl-li (druhý manžel) nepořádný život, jímž uvádí se v nebezpečí povážlivá část jmění žalujícího manžela, nebo mravnost rodiny.« Rozlukový důvod zní: »vede-li zhýralý život«. Rozlukový důvod žádá vždycky mravní úhonnost (»zhýralost«) kdežto pro rozvod stačí rozmařilost majetku nebezpečná, ač o sobě nikoli nemravná. Zde zahrnuje důvod rozvodový kategorii, která vůbec není obsažena v pojmu »zhýralosti« — a myslím, že právem. V dalších dvou případech nedostává se důvodům rozvodovým ani zvláštní kvalifikace, již zákon vyžaduje, aby byla možná rozluka. Proti pouhému požadavku §u 109., aby tu bylo odsouzení pro zločin, žádá se pro rozluku odsouzení »nejméně na tři leta do žaláře, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin, vyšlý z pohrutek nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze«. Proti pouhému požadavku »zlomyslného opuštění« klade zákon rozlukový další požadavek, aby manžel, vymykající se společenství manželskému navrátil se k spolužití do šesti měsíců od soudního

vyzvání (ať osobního nebo ediktálního). Mám za to, že toto odstupňování případů jest docela správné, že by nebylo dobře, připustiti rozvod jen jako dobrovolné umírnění v případech, dostatečně kvalifikovaných pro rozluky, ani naopak připustiti rozluky v případech tak všeobecně vyslovených, jako tomu jest při rozvodu.

Konečně zbývá poslední případ Šu 109. — který vůbec chybí v Šu 13. zák. rozl., totiž »trvalá tělesná závada, spojená s nebezpečím nákazy.« To bude hlavně tuberkulóza a syfilis. Druhá nemoc je vůbec vyléčitelná a ani u prvé není vyloučeno uzdravení, ač je vzácnější. Návrat uzdraveného k dalšímu manželství nechová ani nebezpečí pro druhého, ani neohrožuje potomstva. Rozvod může býti podnětem k energickému léčení, po případě v ústavě, k tomu určeném. Rozvod je tu dobrodiním hlavně v případě, že nemocný s umírněným sobectvím chce setrvatí uprostřed rodiny — kterou uvádí v nebezpečí — ač není dostatek místa ani jiných prostředků k jeho úplné izolaci a k soustavnému léčení. Důvod rozlukový by zde naprosto nestačil, neboť by byl jediným východiskem »nepřekonatelný odpor«, který však nestačí k rozluce a ovšem ani k rozvodu, není-li prokázáno svolení druhého manžela. Rozvod pro duševní chorobu jest nyní možný, ale jen jako menší požadavek manžela, který by mohl žalovati na rozluky, protože podmínky Šu 13g jsou splněny.

Všeobecně jest přesvědčení, že případy Šu 109. jsou uvedeny demonstrativně, že tedy rozvod nedobrovolný jest možný i z jiných důvodů, než které zákon uvádí, ale podobných těmto důvodům svou závažností. Zda tato povaha Šu 109. vede nebo povede k nadužívání, to jest věci praxe soudní. Mám za to, že zachování rozvodu vedle rozluky jest důvodno a mělo by zůstatí také pro budoucnost. Také nepovažuji reformu Šu 109. za přímo náležitou. Připouštím, že se stávají věci nespravedlivé. Ale jsem si toho vědom, že není a nikdy nebude zákona, který by vylučoval špatné použití v praxi. Myslí-li někdo, že nalezne formuli zákonnou, která lidi přinutí k životu etickému dle příkazů spravedlnosti a lásky, jest to dítě — ať staré nebo mladé — ale myslící nelogicky, neznalé zákonů noetiky a psychologie lidí, věřící v zázrak. Mně však praví rozum: není na světě zázraků a nebude. Snažme se o vytříbení soustavy zákonné na nejvyšší dosažitelný stupeň, ale pamatujeme, že spravedlnost bude konána lidmi — nikoli texty zákonů. A žádná právní soustava nebude dobrá, nebudou-li dobří ti, kdož ji uvádějí ve skutek.

II.

Úkolem reformy manželského práva bylo, odstraniti krutou nerovnost občanskou, dle níž manželství katolíků bylo nerozlučitelno a životní krise manželů, z nichž jeden byl katolíkem v době sňatku, končily ponižujícím a znemravňujícím rozvodem bez konce. Nebyla nesnesitelnou sama existence rozvodu, ale to, že z něho nebylo východu mimo smrt. Šlo tedy především o to, pomoci lidem, kteří již byli rozvedeni, k zakončení trapného stavu, kdy manželství jest a není zároveň. Ale přechodné ustanovení pro ty, kteří dříve ztroskotali než přišel zákon o rozlučitelnosti katolických sňatků, nestačilo. Bylo třeba pro budoucnost upravití poměr mezi dvojí institucí právní, rozvodem a rozloučením manželství.

Tento poměr byl založen na dvou základních myšlenkách: jednak že ž á d n ý z rozvedených manželů —

ať jest vinen rozvodem nebo nikoli — nemůže býti nucen k setrvání ve formálním svazku manželském, když materiálně manželství zaniklo trvalým a odůvodněným rozchodem manželů, jednak že přechod z rozvodu v rozluky nemá býti zbytečně zatížen nákladným, vleklým a trapným procesem o rozluky.

Ze srovnání Šu 109. obč. zák. s Šem 13. zákona o rozluce jest patrné, že celá řada nedobrovolných rozvodů spočívá a také v budoucnosti bude spočívatí na soudně provedeném důkazu skutečností, které by byly úplně postačily k rozluce manželské, ale manžel, žalující o rozvod buď nemohl provéstí rozluky, protože dosavadní zákon rozluky nepřipouštěl, anebo proto, že žalobce dobrovolně se spokojil rozvodem, očekávaje snad, že dočasné odloučení vyléčí kořen rozvratu a umožní návrat k manželství. Tyto případy jsou celkem jednoduchy. Není zájisté třeba, opakovatí křížovou cestu procesu, již provedeného a § 17. zák. rozl. správně připouští, aby k t e r ý k o l i z manželů, takto rozvedených, žádal za rozluky »na podkladě provedeného už sporu o rozvod.« V nesporném řízení přesvědčí se soud, zda skutečnosti, ve sporu prokázané, odpovídají Šu 13. zák. rozl. a je-li tomu tak, převezme do usnesení o rozluce odůvodnění z rozsudku o rozvodě i s určením, kdo z manželů jest rozvodem — a tedy také rozlukou — vinen. Jen v případě, že důvodem rozvodu byla duševní choroba manžela druhého, bude třeba zjištění, že stav nemocného dosud trvá. Uzdraví-li se zatím, potrvá stav pouhého rozvodu a nespojí-li se manželé přes to, musilo by řízení rozlukové spočinouti na důvodech nových, po případě na zásadě Šu 15. zák. rozl. V případech Šu 17. není třeba účasti druhého manžela v řízení rozlukovém, neboť následky zaviněného rozvodu jsou takové, že ani z důvodů majetkových ani z jiných příčin není třeba jednání s druhou stranou sporu rozvodového. Je-li důvodem choroba duševní, musí sobě soudce opatřiti nález o přítomném stavu nemocného z moci úřední a nepovolí rozluky, není-li tu některá ze skutečností, uvedených v Šu 13. lit. g.

Mnohem složitější a choulostivější je věc, je-li manželství rozvedeno dobrovolně nebo z důvodů, které dle dnešního práva na rozluky nestačí. Především nutno odmítnouti prostomyslnou domněnku, že tu jde vesměs o případy malicherné, které nezaslужují zřetele. Nevím, není-li spíše opak pravdou — ale jisto jest, že v počtu dobrovolných rozvodů i rozvodů, povolených pro menší důvody, než jaké uvádí § 13. zák. rozl., jest ukryto přemnoho případů těžkých a nejtěžších, které byly zakryty úmyslně z přirozeného studu a po vzájemné dohodě mezi manželé. Nebylo by dobře, aby zákon vymucoval veřejné provalení příhod, dávno protřpěných a odbytých. Ale naproti tomu je v této skupině mnoho rozvodů lehkomyslných a zbytečných, kterých nelze beze všeho proměnití v rozluky, nemá-li býti ořeseno základy manželství a brána otevřena sňatkům nerozvážným, uzavřeným s předpokladem, že budou právě tak lehce rozvázány, jako byly svázány.

Základní myšlenka, na níž bylo zbudováno rozluštění tohoto úkolu, jest t. zv. nepřekonatelný odpor. K porozumění věci jest třeba povšimnouti si »nepřekonatelného odporu« jako skutečnosti, která může býti důvodem p r o c e s u rozlukového. § 13. lit. i zák. rozl. přejímá tento důvod rozluky z Šu 115. obč. zák., a to jen s tím rozdílem, že o rozluky nemusí oba manželé společně žádati, nýbrž

stačí, když jeden z nich se domáhá rozluky a druhý alespoň dodatečně se připojí k žádosti. Je tedy podmínkou, že oba manželé souhlasí s rozlukou. Ale není to jakási dobrovolná rozluka dle obdoby dobrovolného rozvodu. Nepřekonatelný odpor musí být dokázán a není-li možný jiný objektivní důkaz, má být zjištěn tím, že ani dočasný rozvod, po případě opakovaný, nedovedl překlenouti odpor mezi manžely. Není snad třeba — při jasném znění zákona — dokazovati, že stačí nepřekonatelný odpor jednoho z manželů vůči druhému, že tedy není nutno, aby odpor byl na obou stranách. K nemožnosti manželského spoluzití stačí, když jeden z manželů pocituje nepřekonatelný odpor ke druhému, který pak umožní rozluku prostě tím, že uzná nemožnost manželství a dá souhlas k jeho rozloučení právnímu. Je tedy třeba trojího: odporu alespoň s jedné strany, svolení druhé strany k rozluce a důkazu nepřekonatelnosti, po případě přechodným rozvodem, který zůstal bez ozdravujícího účinku.

Máme-li toto vše na mysli, bude nám jasná konstrukce §u 15. a 16. zák. rozl. Bylo-li manželství již rozvedeno (ovšem soudně; nestačí pouhý mimosoudní rozchod manželů!), mohou manželé buď oba nebo kterýkoli z nich, žádáti o rozluku pro nepřekonatelný odpor, jakmile uplynul alespoň rok od soudně povoleného rozvodu a manželé po celou tuto dobu neobnovili manželského společenství, byť i na dobu sebekratší. Příčina a způsob rozvodu (dobrovolný, nedobrovolný) jest úplně lhostejná. Ovšem nikdo nenastoupí této cesty, je-li tu dána snazší možnost §u 17. Pro manželství, rozvedené již v době, kdy tento zákon vešel v působnost, je stanovena lhůta šesti-měsíční jako dostatečná hlavně k usnadnění rozluky četných, nerozvázně uzavřených sňatků válečných.

Na základě žádosti takové provede soud řízení nesporné, které se zahajuje poučením manželů o důsledcích rozluky. Hlavním úkolem soudu jest, aby se zjistil jednak souhlas obou manželů s rozlukou, jednak, že alespoň na jedné straně jest opravdu odpor nepřekonatelný. Souhlas druhého manžela se předpokládá, nedostaví-li se na soud, ač mu bylo v obsílce, doručené do vlastních rukou zároveň s opisem žádosti, dáno právní poučení o tomto následku. Přes to může soud, uzná-li to za účelné, donutiti druhého manžela, aby se na soud dostavil. Zde ovšem nutno doznati trapnou mezeru v zákoně pro případ, že bydlíště manžela, který se na soud nedostavil, jest neznámo. Opatrovník pro nepřítomného jistě nestačí vzhledem k právu, jež poskytuje se druhému manželovi odstavcem c) §u 16. Těto mezeře nikterak ne-odpomáhá nešťastné ustanovení §u 16., že uplynula-li od rozvodu tři léta, není třeba souhlasu druhého manžela. Toto ustanovení odporuje základní myšlence §u 15., dle níž rozluka pro nepřekonatelný odpor není možná bez souhlasu druhé strany (§ 13. i), působí zřejmou nespravedlnost, protože takto možno rozlukou přivoditi úplně jednostranně, ale naprosto nestanoví, že by druhý manžel mohl býti z manželství odstraněn, aniž byl vyslechnut a aniž by mu byla dána možnost, zmařiti provedení rozluky řízením nesporným, a to na základě §u 16. lit. c. Naproti tomu je správně ustanovení, že po uplynutí tří let od rozvodu není třeba důkazu o odporu nepřekonatelném, protože doba odloučení bez obnovení manželského spoluzití je důkazem dostatečným. Druhý manžel, dostaviv se k soudu, může prohlásiti nesouhlas s rozlukou, nebo může prohlásiti, že důvodem rozluky není

nepřekonatelný odpor, nýbrž jiné skutečnosti. Tím zmaří se cesta nesporná a žadatelé nezbude, než nastoupiti spor.

Toto právo náleží druhému manželovi, i když rozvod trval tři léta. Možno tedy říci, že prohlášení nesouhlasu s rozlukou pro nepřekonatelný odpor, nebo tvrzení, že jsou tu jiné příčiny rozvratu manželství, zatlačí řízení na cestu spornou, i když rozvod trval tři léta. Jen ta úleva platí pro manželství po tři léta rozvedená, že stačí mlčení druhého manžela (není nutným projev souhlasu). Jen tak možno dle mého mínění vyložit § 16. a) druhý odst. v soulase s literou c) téhož §u.

Pro manželství, rozvedená již v době, kdy tento zákon nabyl působnosti, ustanoveny jsou také úlevy v řízení o rozluky. Netřeba dokazovati, že tu jest nepřekonatelný odpor, nýbrž stačí, nabude-li soudce přesvědčení, že nejde o čin nerozvážený. Z nejasného ustanovení lit. c) §u 13. lze dovozovati, že manželství rozvedená před působností tohoto zákona mohou býti rozloučena i tenkrát, vysloví-li druhý manžel nesouhlas s rozlukou, nebo tvrdí-li jiné důvody rozvratu. Ale mám za to, že nepřesné a v pravém smyslu slova lehké a omyslné formulování lit. c) §u 16. musí praxe alespoň v tom smyslu napravit, že užije druhého, rovněž možného výkladu, že totiž první, podmíněná věta »Nejde-li o manželství před působností tohoto zákona rozvedené« týče se jen otázky souhlasu s rozlukou, ne však otázky, zda příčinou rozluky nejsou jiné skutečnosti než »nepřekonatelný odpor«.

§ 18. ukazuje konečně docela jasně, že nesporné přeměnění rozvodu v rozluky dle §u 15. a 16. jest nemožno, vyjdou-li na jevo skutečnosti, které dokazují, že ani na jedné straně není nepřekonatelného odporu proti manželskému spoluzití.

Pro budoucnost objevuje se rozvod jako stav přechodný, který může skončiti buď návratem k manželství nebo jeho rozloučením. Dobrovolný rozvod může sloužiti za cestu k rozloučení manželství bez martyria procesu rozlukového, ukáže-li se smír nemožným a odpor nepřekonatelným. Ale právem je tato zjednodušená cesta omezena tím, že nemůže býti provedena přes odpor toho z manželů, který rozluce nechce, nebo má na tom zájem, aby při rozluce byla zjištěna a rozsudkem prohlášena vina druhého manžela na rozvratu manželství.

Dr. Adolf Krýsa:

O smlouvě nájemní.

(Dokončení.)

Obec, resp. společný bytový úřad vyrozumí veškeré účastníky (majitele domu, nájemníka a podnájemníka) o svém rozhodnutí, jímž byt jest zabrán. V tomto rozhodnutí musí býti stanoven den převzetí tak, aby majitel bytu neb místnosti měl ku vyklizení nejméně čtrnáctidenní lhůtu. Byt musí býti vyklizen o hodině 12. dne převzetí.

Za zabrané byty platí obec, resp. společný bytový úřad náhradu ve výši poslední činže ode dne převzetí až do dne odevzdání i s veškerými vedlejšími poplatky. Majitel domu neb podpronájemník může žádati zvýšení náhrady v mezích, předpisy o ochraně nájemníků pří-pustných.

Není-li činže ze zabraných místností neb bytů ještě stanovena, dohodne se společný bytový úřad, resp. obec s oprávněnou stranou a nedocílí-li se dohody, rozhodne